

Програмні документи із соціальної роботи

ГЛОБАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

GLOBAL DEFINITION OF SOCIAL WORK

У 2014 році Міжнародна федерація соціальних працівників (МФСП) та Міжнародна Асоціація шкіл соціальної роботи (МАШСР) ухвалили Глобальне визначення соціальної роботи (Global Definition of Social Work). Цей документ складається з двох частин - власне визначення й коментарі до нього, які витлумачують завдання, принципи, ключові теоретичні концепції соціальної роботи.

Global Definition of Social Work / IFSW, IASSW. 2014.

URL: <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work>.

Інформація про рукопис

Надійшов до редакції:
5.02.2018

Рецензований:
15.02.2018

Прийнятий до друку:
01.03.2018

«Соціальна робота - це базована на практиці професія та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей. Центральне місце в соціальній роботі посідають принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності і поваги до різноманітності. Підкріплена теоріями соціальної роботи, соціальних і гуманітарних наук, а також місцевими знаннями, соціальна робота залучає людей і структури для вирішення життєвих проблем та покращення благополуччя.

Наведене вище визначення може бути посилене на національному та/або регіональному рівнях».

Коментарі до глобального визначення соціальної роботи

Коментарі розкривають основні поняття, що використовуються у визначенні, і деталізують їх відповідно до основних завдань і принципів професії «соціальна робота», її бази знань і практичної сфери діяльності.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

Основними завданнями професії «соціальна робота» є сприяння соціальним змінам, соціальному розвитку, соціальній згуртованості, а також наснаженню і звільненню (розширенню свобод) людей.

Соціальна робота - це практично орієнтована професія та академічна дисципліна, яка визнає, що пов'язані між собою історичні, соціально-економічні, культурні, територіальні, політичні та індивідуальні фактори створюють можливості та/чи перешкоди людському благополуччю та розвитку. Структурні бар'єри сприяють укоріненню нерівності, дискримінації, експлуатації та пригнобленню. Розвиток критичної свідомості через осмислення структурних джерел пригноблення і/або привілеїв, що базуються на таких критеріях, як раса, клас, мова, релігія, гендер, наявність інтелектуальної чи фізичної недостатності, культурна чи сексуальна орієнтація, та розвиток дієвих стратегій, спрямованих

на усунення структурних і особистісних бар'єрів, є ключовими у визвольній (emancipatory) практиці, завдання якої - наснаження і звільнення (розширення свобод) людей. Виявляючи солідарність з тими, хто перебуває у скрутному становищі, соціальна робота спрямована на подолання бідності, звільнення вразливих та пригноблених, сприяє соціальному залученню і соціальної згуртованості.

Завдання сприяти соціальним змінам ґрунтується на тому, що втручання соціальної роботи має відбуватися тоді, коли існує поточна ситуація - на індивідуальному рівні, на рівні сім'ї, малої групи, громади чи суспільства, - яка потребує зміни і розвитку. Це завдання зумовлене потребою кинути виклик і змінити ті структурні умови, які спричиняють маргіналізацію, соціальне виключення та пригноблення. Ініціативи з соціальних змін визнають роль людських чинників у просуванні прав людини та економічної, екологічної і соціальної справедливості. Соціальна робота так само підтримує соціальну стабільність доти, доки така стабільність не використовується для підтримки маргіналізації, соціального виключення чи пригноблення будь-якої окремої групи осіб.

Концепція соціального розвитку передбачає впровадження таких стратегій втручання, що в кінцевому результаті формують бажані рамки для державних і політичних контекстів, на додаток до більш популярних підходів - залишкового та інституціонального. Соціальний розвиток ґрунтується на холістичних біопсихосоціальних, моральних оцінках (судженнях) і втручаннях, які виходять за межі розподілу на мікро- і макро- рівні, включають численні системні рівні та міжгалузеве й міжпрофесійне співробітництво, спрямовані на забезпечення сталого розвитку. Пріоритетними є соціально-структурний та економічний розвиток; при цьому не підтримується загальноприйнята думка про те, що економічне зростання є необхідною умовою для соціального розвитку.

ПРИНЦИПИ

Основними принципами в соціальній роботі є: повага до невід'ємної цінності і гідності людей, не завдання шкоди, повага до різноманіття, захист прав людини і соціальної справедливості.

Адвокація та захист прав людини і соціальної справедливості є мотивацією та рушійною силою соціальної роботи. Професія соціальної роботи передбачає, що права людини можуть повноцінно дотримуватись лише тоді, коли існує колективна відповідальність. Ідея колективної відповідальності полягає в тому, що права окремої людини можуть бути щоденно реалізовані лише за умов відповідальності кожної людини один перед одним та перед оточенням; а також звертає увагу на важливість створення рівних взаємовідносин в межах громад. Саме тому головним фокусом соціальної роботи є адвокація прав людини на всіх рівнях та сприяння досягненню таких результатів діяльності, за яких кожна людина бере відповідальність за благополуччя інших, розуміє і поважає взаємозалежність людей, і взаємозалежність між людьми і навколишнім оточенням.

Соціальна робота охоплює права першого, другого і третього покоління. До прав першого покоління відносяться громадянські та політичні права, такі як свобода слова і думки, свобода від тортур і недоторканість особистості; друге покоління – соціально-економічні та культурні права, такі як право на освіту, охорону здоров'я і житло, мовні права меншин; третє покоління прав фокусується на світі природи та праві на видове біорізноманіття й рівність між поколіннями. Ці права є взаємодоповнюваними і взаємозалежними, при цьому враховують як індивідуальні, так і колективні права.

У деяких випадках принципи «не нашкодь» і «повага до різноманіття» можуть набувати суперечливого значення, зокрема, коли права деяких груп (таких, як жінки та гомосексуальні особи), включно з правом на життя, порушуються в ім'я культури. Світові стандарти освіти і навчання з соціальної роботи вирішують це складне питання, пропонуючи навчати соціальних працівників підходу, що ґрунтується на базових правах людини, в контексті якого існує наступне пояснення: «Цей підхід може викликати конструктивну конфронтацію та зміни там, де певні культурні вірування, цінності та традиції порушу-

ють базові права людини. Оскільки культура є соціально конструйованою і динамічною, вона може зазнавати деконструкції та змін. Така конструктивна конфронтація, деконструкція і зміни можуть полегшуватись за допомогою підвищення чутливості до певних культурних цінностей, вірувань і традицій та їх розуміння, а також за допомогою налагодження критичного і рефлексивного діалогу між членами культурної групи щодо широкого кола питань у сфері прав людини».

ЗНАННЯ

Соціальна робота є одночасно міждисциплінарною і трансдисциплінарною, й спирається на широкий спектр наукових теорій і досліджень. «Наука» розуміється в цьому контексті в її базовому значенні - як «знання». Соціальна робота спирається на власну теоретичну базу та дослідження, які постійно розвиваються, та на теорії інших гуманітарних наук, включно з (але не обмежуючись) розвитком громад, соціальною педагогікою, менеджментом, антропологією, екологією, економікою, освітою, доглядом, психіатрією, психологією, охороною здоров'я і соціологією. Унікальність теорій і досліджень у соціальній роботі полягає у тому, що вони прикладні та спрямовані на вивільнення, або емансипацію. Значна частина досліджень та теорій соціальної роботи розроблені спільно з користувачами послуг в інтерактивному, діалогічному процесі, а, отже, ґрунтуються на особливостях окремої практики.

У запропонованому визначенні йдеться також про те, що соціальна робота ґрунтується не лише на специфічній практичній діяльності та західних теоріях, а й на місцевих (корінних) знаннях. Спадщина колоніалізму вплинула на те, що першочергову роль було відведено західним теоріям і знанням, а корінні, місцеві знання були знецінені, проігноровані. Запропоноване визначення спрямоване на зменшення впливу цього процесу, його уповільнення й руху в зворотному напрямку, через визнання того, що корінне населення кожного регіону, країни чи території має власні цінності, шляхи пізнання, способи передачі власних знань, і зробило вагомий внесок у науку. Соціальна робота намагається виправити наслідки західного колоніалізму і гегемонії, що історично склалися, через вивчення й врахування досвіду корінного населення усього світу. У такий спосіб знання в соціальній роботі будуть створюватись спільно з корінним населенням та базуватися на його досвіді, а, отже, застосовуватимуться більш правильно не лише в місцевому контексті, а й на міжнародному рівні. Ґрунтуючись на діяльності Організації Об'єднаних Націй, Міжнародна Федерація соціальних працівників визначає корінні народи наступним чином:

- вони живуть на географічно визначених, успадкованих територіях (або зберігають прив'язаність до них);
- як правило, вони підтримують особливі, окремі соціальні, економічні та політичні інституції в межах своїх територій;
- як правило, вони прагнуть зберігати культурні, географічні та інституційні відмінності, а не асимілюватися повністю в суспільство окремої національності;
- вони ідентифікують себе як корінні жителі або представники роду¹.

ПРАКТИКА

Законність та повноваження соціальної роботи полягають у втручанні на етапах взаємодії людей з їх оточенням. Оточення охоплює різноманітні соціальні системи, до яких залучені люди, а також природне, географічне середовище, яке має вагомий вплив на життя людей. Методологія залучення (participatory methodology), що просувається у соціальній роботі, описана у визначенні наступним чином: «залучає людей і структури для вирішення проблем і покращення благополуччя». Наскільки

¹ <http://ifsw.org/policies/indigenous-peoples>

це можливо, соціальна робота підтримує роботу з людьми, а не лише для людей. Відповідно до парадигми соціального розвитку, соціальні працівники використовують низку навичок, методів, стратегій, принципів і заходів на різних системних рівнях, спрямованих на підтримку системи та/або зусилля щодо її зміни. Практика соціальної роботи охоплює широкий спектр діяльності, у тому числі різноманітні форми терапії та консультування, групової роботи, роботи в громаді; розробку та аналіз соціальної політики, а також втручання з метою адвокації чи змін на політичному рівні. З огляду на перспективу вивільнення, або емансипації (emancipatory perspective), яку підтримує це визначення, стратегії соціальної роботи спрямовані на збільшення відчуття надії, посилення почуття власної гідності та творчого потенціалу людей, з метою протистояння та зміни репресивної динаміки влади і структурних джерел несправедливості. Таким чином відбувається поєднання в єдине ціле мікро- та макро- вимірів втручання та особистісно-політичних вимірів втручання. Цілісний фокус соціальної роботи універсальний, однак пріоритети практичної соціальної роботи відрізнятимуться з огляду на конкретну країну, та іноді залежно від історичних, культурних, політичних і соціально-економічних умов.

Відповідальність соціальних працівників усього світу - захищати, збагачувати і реалізовувати на практиці цінності та принципи, наведені у цьому визначенні. Визначення соціальної роботи може бути значимим лише за умови, якщо соціальні працівники активно впроваджують його цінності й бачення.

ДОДАТКОВІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ГЛОБАЛЬНОГО ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, ПРИЙНЯТІ НА ГЕНЕРАЛЬНІЙ АСАМБЛЕЇ МІЖНАРОДНОЇ ФЕДЕРАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

- *«Жодна з частин цього визначення не може тлумачитися у спосіб, що суперечить будь-яким іншим частинам цього визначення».*
- *«Поширення на національному та/або регіональному рівнях не повинне суперечити змісту окремих елементів визначення та розумінню визначення в цілому» .*
- *«Оскільки визначення соціальної роботи є ключовим елементом встановлення ідентичності професійної групи, подальший перегляд цього визначення повинен ініціюватися лише після певного оцінювання процесу впровадження та встановлення потреби у змінах. Пріоритетним має бути додання подальших коментарів, на противагу зміні визначення».*

Переклад з англійської мови Оксани Бойко та Оксани Савицької